

MUAMMOLI TA'LIM METODLARI VA ULARNING PSIXOLOGIK TA'SIRI

Qodirova Shaxlo Muzafarovna

Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat Salomatligi texnikumi maxsus fan o'qituvchisi

godirovashaxlo17@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola muammoli ta'lim metodlari va ularning psixologik jihatlariga oid nazariy hamda amaliy masalalarni o'z ichiga oladi. Muammoli ta'lim - bu o'quvchilarda mustaqil fikrlash, muammoni tahlil qilish, tanqidiy va ijodiy yondashuvlarni shakllantiradigan samarali pedagogik texnologiyalardan biridir. Maqolada muammoli ta'limning ilmiy asoslari, metodik yondashuvlari, turli yoshdagi o'quvchilarga ta'siri va pedagogik jarayonda yuzaga keladigan psixologik omillar tahlil qilinadi. Shuningdek, metodni amaliyotda qo'llash bo'yicha takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: muammoli ta'lim, psixologik ta'sir, kognitiv rivojlanish, ijodiy fikrlash, o'quv motivatsiyasi, emotsional o'sish, metodik yondashuv.

Zamonaviy pedagogikaning asosiy talablari - bu shaxsni har tomonlama rivojlantirish, ijtimoiy faollikka undash, mustaqil fikrlash, muammoni hal qila olish, yangilik yaratish qobiliyatlarini shakllantirishdan iborat. An'anaviy ta'lim tizimi o'quvchini ko'proq tayyor bilimlarni yod olishga yo'naltirgan bo'lsa, muammoli ta'lim bu yondashuvni tubdan o'zgartiradi. O'quvchi bu yerda passiv emas, balki faol ishtirokchi, bilim yaratuvchidir. Muammoli ta'lim o'quvchilarda kognitiv faoliyatni kuchaytiradi, fikrlashni rag'batlantiradi, psixologik faollikni ta'minlaydi. Shu sababli bu metodni chuqur o'rganish, uning samaradorligini psixologik nuqtai nazardan tahlil qilish dolzarb masalalardan biridir.

Muammoli ta'lim metodlarining nazariy asoslari. Muammoli ta'lim - bu o'quvchilarning fikrlash faoliyatini faollashtirishga yo'naltirilgan, ularni mustaqil tarzda ilmiy muammolarni aniqlash, tahlil qilish va yechimini topishga yo'naltiradigan metoddir. Bu metod XX asrning o'rtalarida V.V. Davidov, L.S. Vygotskiy, J. Bruner, J. Dewey va boshqa olimlar tomonidan ishlab chiqilgan.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-5

Ushbu metod asosida quyidagi pedagogik prinsiplar yotadi:

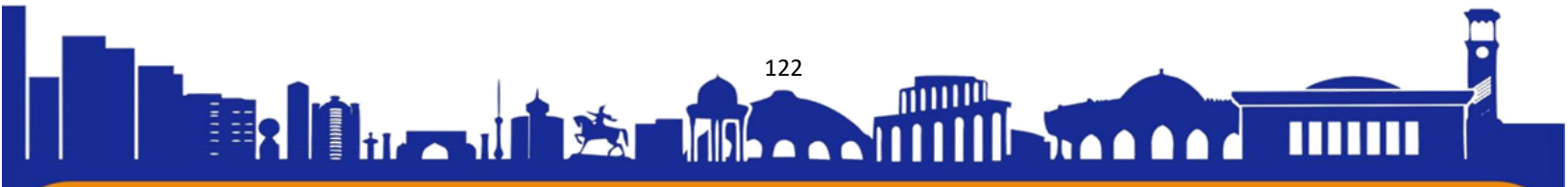
- Aktiv ishtirok prinsipi - o‘quvchi bilim oluvchi emas, bilim yaratuvchidir.
- Muammoli vaziyat yaratish - o‘quvchi muammoni his etadi va uni hal qilishga intiladi.
- Fikrlashni faollashtirish - masalani tahlil qilish, asoslash, qarama-qarshiliklarni ko‘rish.
- Didaktik interaktivlik - o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi faol muloqot.

Muammoli ta’limning asosiy bosqichlari:

1. Muammoli vaziyat yaratish
2. Savol yoki masala qo‘yish
3. Ilgari surilgan taxminlarni muhokama qilish
4. Axborot izlash va tahlil qilish
5. Xulosa chiqarish va bilimni umumlashtirish

Muammoli ta’limning psixologik ta’siri:

1. Motivatsiya va ichki harakatlantiruvchilar. Muammoli vaziyatlarda o‘quvchilar bilimga ehtiyoj sezadi. Bu ehtiyoj, Vygotskiy ta’rificha, “yaqin rivojlanish zonasi”ni shakllantiradi. Ichki motivatsiya o‘quvchining shaxsiy faolligini uyg‘otadi, irodaviy kuchini oshiradi.
2. Kognitiv rivojlanish. O‘quvchilar muammoli masalalarni yechishda tahlil, sintez, induksiya, deduksiya kabi fikrlash amallarini bajaradilar. Bu esa:
 - Mantiqiy fikrlash
 - Tanqidiy fikrlash
 - Yaratuvchan yondashuv
 - Mustaqil qaror qabul qilishkabi psixologik ko‘nikmalarni rivojlantiradi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-5

3. Emotsional va ijtimoiy o‘shish. Muammoli metodlar emotsional barqarorlik, o‘ziga ishonch, stressga chidamlilik kabi jihatlarni ham shakllantiradi. Guruhda muammoni hal qilish jarayoni esa:

- Ijtimoiy muomala
- Empatiya
- Liderlik va tinglash madaniyatini rivojlantiradi.

Muammoli ta’lim metodlarining turlari:

1. Muammoli suhbat - savol-javob asosida fikr yuritiladi.
2. Muammoli topshiriqlar - nazariy va amaliy masalalar qo‘yiladi.
3. Tadqiqotli yondashuv - o‘quvchilar mustaqil ilmiy izlanishlar olib boradilar.
4. Muammoli o‘yinlar - rolli o‘yinlar orqali fikrlash faoliyati kuchaytiriladi.
5. Kross-muammolar - fanlararo bog‘lanish orqali murakkab muammolar yechiladi. Har bir usul o‘quvchilarning yoshiga, intellektual darajasiga va psixotipiga mos tarzda qo‘llanilishi lozim.

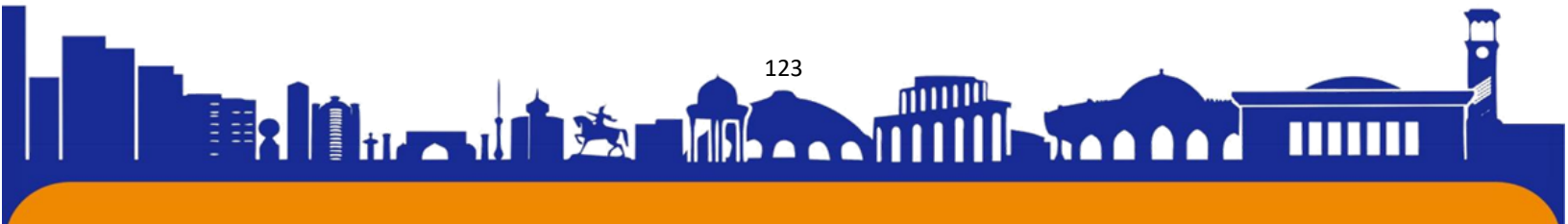
O‘quvchi va o‘qituvchi yondashuvi:

1. O‘qituvchi roli:

- Muammo yaratish va nazorat
- Yo‘naltiruvchi savollar berish
- Muammoni ijtimoiy-psixologik jihatdan boshqarish
- Xatolarga to‘g‘ri munosabatda bo‘lish

2. O‘quvchi roli:

- Fikr bildirish va asoslash
- Muloqotda faol ishtirok
- Tashabbus ko‘rsatish

- Javobgarlikni his qilish

Amaliy tavsiyalar va muammolar.

Tavsiyalar: O'qituvchi muammoni o'quvchilarning bilim va tajribasiga moslab tanlashi kerak, O'quvchilarning fikrini qoralamaslik, xatoni tan olishga rag'batlantirish, Guruhli ishlash orqali ijtimoiy rivojlanishga erishish, Har bir darsga savol va muammo bilan kirish.

Muammolar:

- Tayyor bilimga o'rgangan o'quvchilarda qiyinchilik
- Haddan ortiq murakkab muammolar o'quvchini tushkunlikka tushiradi
- Tashkiliy jihatdan vaqt va resurslar yetishmovchiligi

Tadqiqot va statistikalar. 2023-yilda O'zbekistonning bir necha umumta'lim maktablarida o'tkazilgan tajriba darslarida muammoli ta'lim usullarini qo'llash orqali:

- 75% o'quvchilarda mustaqil fikrlash ko'nikmalari ortgani
- 68% hollarda baholarda ijobiy o'sish kuzatilgani
- 82% o'quvchilarda ta'limga qiziqish kuchaygani aniqlangan

XULOSA

Muammoli ta'lim metodlari shaxsni har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladigan kuchli pedagogik vositadir. Ularning psixologik ta'siri chuqur: fikrlashni faollashtiradi, motivatsiyani kuchaytiradi, emotsional barqarorlikni shakllantiradi, ijodiy yondashuvni rivojlantiradi. Bu metodlar yordamida o'quvchi nafaqat bilim oladi, balki uni qayta ishlash, tahlil qilish va hayotiy vazifalarga moslashtirishga o'rganadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vygotskiy L.S. Psixologiya razvitiya rebenka. Moskva, 1991.
2. Bruner J. The Process of Education. Harvard University Press, 1960.
3. Yuldashev Q. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent, 2022.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-5

4. Sharipova N. Pedagogik yondashuvlarda innovatsiyalar. Toshkent, 2021.
5. Dewey J. Democracy and Education. New York, 1916.
6. www.pedagog.uz - pedagogik portallar.
7. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi nashrlari, 2023.